

حقوق جزای عمومی

(جلد دوم)

بر اساس قانون جدید

مؤلف

دکتر هوشنگ شاه‌بیانی

عضو هیئت علمی دانشگاه

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	: شامبیاتی، هوشنگ
عنوان و نام پدید آور	: حقوق جزای عمومی (جلد دوم)/هوشنگ شامبیاتی
مشخصات نشر	: تهران: مجد، ۱۳۹۲.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۱۲۲-۲
موضوع	: حقوق جزا -- ایران
موضوع	: حقوق جزا (فقه)
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۲ ج ۲/ش KMHT۳۸۰۰
رده بندی دیویی	: ۳۴۵/۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۱۴۹۲۰۷

حقوق جزای عمومی (جلد دوم)

تألیف: دکتر هوشنگ شامبیاتی

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۲ تعداد: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ و منحصراً به «مجد» است.

دفتر مرکزی:

تهران، خیابان ۱۲ فروردین، تقاطع خیابان وحید نظری، پلاک ۱۰۸

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۰۹۱۱۱ - ۶۶۴۳۳۸۹۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۱۲۲-۲
ISBN: 978-600-193-122-2

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تعزیرات، پلاک ۲۸۱، طبقه دوم تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۸
شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منبری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷ تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴
شعبه کریمخان: بلوار کریمخان، بعد از خردمند شمالی، پلاک ۴۳، واحد شرقی - تلفن: ۸۸۸۳۴۳۳۷
شعبه یزد: خیابان فرخی یزدی، مجتمع تجاری شقایق، طبقه هم کف - تلفن: ۶۲۴۸۶۷۰ - ۰۳۵۱
شعبه مشهد: خیابان دانشگاه، بعد از چهارراه دکترا، بازار کتاب گلستان، پلاک ۲ تلفن: ۸۴۰۵۵۳۷

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw6@yahoo.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۳۰۰۰۸۷۷۷۷
فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید مبرز حقوق کشور بطور منظم منتشر می شود.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۵
باب اول - اصل قانونی بودن حقوق جزا	۱۷
بخش اول - اصول اساسی قانونی بودن حقوق جزا	۲۱
فصل اول - اصل قانونی بودن حقوق جزا	۲۲
مبحث اول - تحولات اصل قانونی بودن حقوق جزا و دلایل پذیرش آن	۲۲
گفتار اول - تحولات اصل قانونی بودن حقوق جزا	۲۲
الف - اصل قانونی بودن حقوق جزا در حقوق موضوعه	۲۲
ب - اصل قانونی بودن حقوق جزا در حقوق اسلام	۲۵
ج - علل پذیرش اصل قانونی بودن حقوق جزا	۲۷
۱ - رعایت منافع فردی	۲۷
۲ - سیاست‌های کیفری	۲۸
۳ - رعایت منافع اجتماعی	۲۸
۴ - تقسیم وظایف قوای سه‌گانه	۲۹
مبحث دوم - محتوای اصل قانونی بودن حقوق جزا	۳۰
گفتار اول - اصل قانونی بودن جرایم	۳۰
گفتار دوم - اصل قانونی بودن مجازات‌ها	۳۴
گفتار سوم - دخالت قوه قضاییه	۳۸
گفتار چهارم - لزوم محاکمه قانونی	۳۹
فصل دوم - تفسیر قوانین کیفری	۴۱
مبحث اول - انواع تفسیرها	۴۱
گفتار اول - تفسیر قوانین حقوق خصوصی	۴۲
گفتار دوم - تفسیر قوانین کیفری	۴۴
مبحث دوم - روش‌های مختلف تفسیر قوانین کیفری	۴۶
گفتار اول - تفسیر مضیق	۴۶
گفتار دوم - تفسیر از راه قیاس	۴۸
گفتار سوم - تفسیر مواع	۵۱
۱ - رویه قضایی فرانسه	۵۲
۲ - رویه قضایی ایران	۵۲
بخش دوم - قلمرو اجرای قوانین جزایی در مکان و زمان	۵۵
فصل اول - قلمرو اجرای قوانین جزایی در مکان	۵۵

- ۵۷ مبحث اول - اصل صلاحیت سرزمینی بودن قوانین جزایی
- ۵۸ گفتار اول - امتیازات اصل سرزمینی بودن قوانین جزایی
- ۵۸ الف - از جهت آثار رسیدگی و نتایج حاصل از مجازات
- ۵۸ ب - از جهت رسیدگی به آیین دادرسی
- ۵۹ ج - از جهت سیاست ملی و بین‌المللی
- ۶۰ گفتار دوم - اشکالات مربوط به اصل صلاحیت سرزمینی بودن
- ۶۰ الف - جرایم ارتكابی در دریای ساحلی
- ۶۱ ۱ - کشتی‌های جنگی
- ۶۲ ۲ - کشتی‌های غیرجنگی
- ۶۳ ب - جرایم ارتكابی در قلمرو هوایی
- ج - جرایمی که قسمتی از آن در داخل خاک ایران و قسمت دیگر در خارج اتفاق می‌افتد
- ۶۵ گفتار سوم - استثنائات وارده بر اصل سرزمینی بودن
- ۶۶ الف - مصونیت نمایندگان سیاسی
- ۶۶ ب - جلوگیری از ارتكاب جرایم علیه مأمورین سیاسی
- ۷۰ مبحث دوم - اصل صلاحیت شخصی و واقعی قوانین جزایی
- ۷۱ گفتار اول - اصل صلاحیت شخصی
- ۷۱ الف - دلایل اصل شخصی بودن قوانین جزایی
- ۷۳ ب - رعایت اصل صلاحیت شخصی در قوانین ایران
- ۷۴ مبحث سوم - اصل صلاحیت واقعی قوانین کیفری
- ۷۶ گفتار اول - رعایت اصل صلاحیت واقعی در قوانین ایران
- ۷۶ گفتار دوم - استرداد مجرمین
- ۷۸ فصل دوم - قلمرو اجرای قوانین جزایی در زمان
- ۸۰ مبحث اول - محدوده قانون در حقوق جزای ماهوی
- ۸۰ گفتار اول - سابقه تاریخی
- ۸۱ الف - قاعده عطف به ماسبق نشدن قوانین جزایی در اسلام
- ۸۱ ب - قاعده عطف به ماسبق نشدن قوانین جزایی در حقوق موضوعه
- ۸۲ گفتار دوم - اشکالات مرتبط به اصل عطف به
- ۸۶ ماسبق نشدن قوانین کیفری
- ۸۶ الف - اشکال ناشی از تاریخ قانون
- ۸۶ ۱ - قوانین جزایی مصوب مجلس شورای اسلامی
- ۸۸ ۲ - قوانینی که در نتیجه اختیارات تصویب می‌شوند
- ۹۰ ب - اشکال مربوط به تعیین تاریخ وقوع جرم
- ۹۰ ۱ - جرم ساده و آنی

۹۰	۲ - جرم مستمر
۹۱	۳ - جرم مرکب
۹۱	۴ - جرم به عادت
۹۲	ج - اشکال مربوط به تشخیص شدت و خفّت قوانین جزایی
۹۴	د - قانون جدید و اعتبار امر مختومه
۹۴	مبحث دوم - محدوده قانون در حقوق جزای شکلی
۹۵	گفتار اول - دلایل عطف به ماسبق شدن قواعد شکلی
۹۶	گفتار دوم - استثنائات وارده بر این اصل
۹۹	باب دوم - رکن مادی جرم
۱۰۱	بخش اول - عملیات اجرایی جرم و مراحل مختلف آن
۱۰۱	فصل اول - عملیات اجرایی جرم
۱۰۲	مبحث اول - انواع اعمال مادی
۱۰۲	گفتار اول - جرم فعل و ترک فعل
۱۰۲	الف - جرم ترک فعل ارتكابی از ناحیه مستخدمین دولتی
۱۰۴	ب - جرم ترک فعل ارتكابی از ناحیه افراد عادی
۱۰۴	ج - جرم فعل ناشی از ترک فعل
۱۱۰	گفتار دوم - تقسیم‌بندی جرایم از نظر طول زمان ارتكاب جرم
۱۱۰	الف - جرم آنی
۱۱۰	(۱) جرم آنی ناشی از عمل
۱۱۰	(۲) جرم آنی ناشی از ترک عمل
۱۱۱	ب - جرم متمادی یا مستمر
۱۱۱	(۱) جرم مستمر ناشی از عمل
۱۱۱	(۲) جرم مستمر ناشی از ترک فعل
۱۱۱	مبحث دوم - اهمیت تقسیم‌بندی
۱۱۲	گفتار اول - تقسیم‌بندی از نظرهای مختلف
۱۱۲	الف - از نظر شدت و ضعف مجازات
۱۱۲	ب - از نظر اعمال قوانین جزایی در زمان
۱۱۲	ج - از نظر تشخیص صلاحیت دادگاه
۱۱۳	گفتار دوم - تقسیم‌بندی از نظر نحوه ارتكاب جرم
۱۱۳	الف - جرم مقید
۱۱۳	ب - جرم مطلق
۱۱۴	ج - جرم ساده
۱۱۴	د - جرم به عادت

۱۱۵	هـ - جرم جمعی
۱۱۶	و - جرم مرتبط
۱۱۶	ز - جرم مرکب
۱۱۷	ح - جرم مشهود و جرم غیر مشهود
۱۱۸	فصل دوم - مراحل مختلف عملیات اجرایی جرم
۱۱۹	مبحث اول - شروع به جرم
۱۱۹	گفتار اول - سیر مراحل قانونی شروع به جرم
۱۲۱	گفتار دوم - شرایط تحقق شروع به جرم
۱۲۱	الف - شروع به اجراء
۱۲۱	۱ - تفکیک شروع به اجراء از تفکر و قصد مجرمانه
۱۲۳	۲ - تفکیک شروع به اجراء از تهیه مقدمات
۱۲۴	۱ - نظریه مرسومعی یا عینی یا برون ذاتی
۱۲۵	۲ - نظریه شخصی یا ذهنی یا درون ذاتی
۱۲۷	ب - انصراف غیر ارادی
۱۲۹	گفتار سوم - مجازات شروع به جرم
۱۳۱	مبحث دوم - اقدامات مجرمانه بدون بهره
۱۳۲	گفتار اول - جرم عقیم
۱۳۵	گفتار دوم - جرم محال
۱۳۶	الف - نظریه عدم مجازات جرم محال
۱۳۷	ب - نظریه اعمال مجازات جرم محال
۱۳۷	ج - نظریه بینابین
۱۳۹	د - نظریه محال موضوعی و محال حکمی
۱۴۲	بخش دوم - عملیات اجرایی جرم تام و نقش مرتکبین آن
۱۴۳	فصل اول - شرکت در جرم
۱۴۳	مبحث اول - شرایط تحقق شرکت در جرم
۱۴۶	گفتار اول - وجود قصد در ارتکاب جرم
۱۴۸	گفتار دوم - انجام عملیات اجرایی
۱۵۱	مبحث دوم - مجازات شرکای در جرم
۱۵۲	گفتار اول - مجازات شرکت در جرایم عمدی
۱۵۲	الف - شرکت در ارتکاب جرایم تعزیری
۱۵۴	ب - شرکت در جنایت
۱۵۷	ج - شرکت در ارتکاب جرایم غیر عمدی
۱۵۸	۱ - شرکت در ارتکاب جرایم غیر عمدی تعزیری
۱۶۰	۲ - اشتراک در جنایت در جرایم شبه عمدی و خطای محض

فصل دوم - معاونت در جرم.....	۱۶۳
مبحث اول - ارکان تشکیل دهنده جرم معاونت.....	۱۶۵
گفتار اول - عنصر قانونی جرم معاونت.....	۱۶۶
الف - نظریه مجرمیت استعاره‌ای.....	۱۶۶
ب - نظریه مجرمیت مستقل.....	۱۶۸
گفتار دوم - عنصر مادی جرم معاونت.....	۱۷۰
الف - تحقق عمل مثبت مادی.....	۱۷۱
ب - تحقق فعل مجرمانه در خارج.....	۱۷۳
ج - وجود وحدت قصد.....	۱۷۳
د - تقدم یا اقتان زمانی.....	۱۷۴
هـ - مصادیق معاونت در جرم.....	۱۷۵
۱ - معاونت از طریق تحریک، ترغیب، تهدید یا تطمیع.....	۱۷۵
اول - تحریک.....	۱۷۵
دوم - ترغیب.....	۱۸۰
سوم - تهدید.....	۱۸۰
چهارم - تطمیع.....	۱۸۱
۲ - معاونت از طریق دسیسه، فریب و نیرنگ.....	۱۸۲
۳ - معاونت از طریق تهیه و وسائل ارتکاب جرم.....	۱۸۳
۴ - معاونت به وسیله ارائه طریق.....	۱۸۴
۵ - معاونت به وسیله تسهیل ارتکاب جرم.....	۱۸۵
گفتار سوم - عنصر معنوی جرم معاونت.....	۱۸۵
الف - معاونت در جرایم عمدی.....	۱۸۶
ب - معاونت در جرایم غیر عمدی.....	۱۸۷
مبحث دوم - مجازات جرم معاونت.....	۱۹۳
گفتار اول - معاونت به عنوان جرم مستقل مستوجب تعزیر.....	۱۹۴
الف - در جرایم بر ضد امنیت داخلی مملکت.....	۱۹۵
ب - فرار اشخاص زندانی یا توقیف شده.....	۱۹۵
ج - اجتماع و تبانی برای ارتکاب جرایم.....	۱۹۶
ت - معاونت در ستم جنین.....	۱۹۶
ث - تشویق به فساد و فحشاء.....	۱۹۸
هـ - جریحه دار کردن عفت و اخلاق عمومی.....	۱۹۸
د - اخفاء مال مسروقه.....	۱۹۹
ر - کمک به دایر کردن قمارخانه.....	۱۹۹
گفتار دوم - معاونت به عنوان جرم مستوجب حدود و قصاص.....	۲۰۰

۲۰۱	الف - معاونت در شرب خمر
۲۰۱	ب - معاونت در سرقت حدی
۲۰۳	ج - معاونت در جنایت
۲۰۷	باب سوم - رکن معنوی جرم
۲۱۰	بخش اول - مسؤولیت کیفری اشخاص حقیقی
۲۱۳	فصل اول - مسؤولیت کیفری در جرایم عمدی و غیر عمدی
۲۱۴	مبحث اول - مسؤولیت کیفری در جرایم عمدی
۲۱۴	گفتار اول - مختار بودن انسان در ارتکاب جرم
۲۱۵	الف - اراده
۲۱۶	۱ - بحث جبر و اختیار از دیدگاههای مختلف
۲۱۶	اول - طرفداران آزادی اراده
۲۱۶	دوم - طرفداران نفی اراده
۲۱۸	سوم - نظریه سناپین
۲۲۱	۲ - جریان تشکیل اراده
۲۲۲	گفتار دوم - اهلیت کیفری داشتن
۲۲۲	الف - شرط سن
۲۲۴	ب - شرط عقل
۲۲۴	گفتار سوم - آگاه و عالم بودن به حرمت عمل مجرمانه
۲۲۴	الف - علم به حکم کیفری
۲۲۶	ب - علم به حکم غیر کیفری که پایه حکم کیفری است
۲۲۷	گفتار چهارم - قصد ارتکاب جرم
۲۲۸	الف - قصد مجرمانه در جرایم مطلق و مقید
۲۳۰	ب - طرق اثبات سوء نیت در جرایم عمدی
۲۳۱	ج - سوء نیت و مسئله انگیزه در ارتکاب جرم
۲۳۴	۱ - تأثیر انگیزه در تحقق جرم
۲۳۴	۲ - تأثیر انگیزه در تعیین میزان مجازات
۲۳۵	د - انواع سوء نیت
۲۳۵	۱ - سوء نیت عام و خاص
۲۳۶	۲ - سوء نیت ساده و سوء نیت با سبق تصمیم
۲۳۷	۳ - سوء نیت جازم و سوء نیت احتمالی
۲۳۸	۴ - سوء نیت معین و سوء نیت نامعین
۲۳۹	مبحث دوم - مسؤولیت کیفری در جرایم غیر عمدی
۲۴۰	گفتار اول - مصادیق تقصیر جزایی

الف - بی احتیاطی	۲۴۱
ب - بی مبالاتی	۲۴۱
ج - عدم مهارت	۲۴۳
د - عدم رعایت نظامات دولتی	۲۴۴
فصل دوم - موانع مسؤولیت کیفری	۲۴۸
مبحث اول - موانع مسؤولیت کیفری که جنبه شخصی دارند	۲۵۰
گفتار اول - مسؤولیت جزایی اطفال	۲۵۱
الف - رژیم قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰	۲۵۱
۱ - حد بلوغ چیست؟	۲۵۱
۲ - حد تمیز و عدم تمیز در اطفال چگونه است؟	۲۵۵
ب - رژیم قانون مجازات اسلامی مصوب ۹۲	۲۵۸
۱ - مسؤولیت کیفری اطفال بالغ	۲۵۹
۲ - اطفال و نوجوانان ۱۲ تا ۱۵ سال	۲۶۱
۳ - نوجوانان بین ۱۵ تا ۱۸ سال	۲۶۳
گفتار دوم - اختلالات روانی	۲۶۵
الف - حالت اختلالات روانی از نظر مقررات قانونی	۲۶۶
۱ - جنون در قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۷۰	۲۶۷
۲ - جنون در قانون مجازات اسلامی مصوب ۹۲	۲۶۸
اول - فقدان شعور	۲۶۸
دوم - اختلال تام قوه تمیز	۲۷۰
سوم - انواع اختلالات روانی	۲۷۰
چهارم - اختلال تام قوه اراده	۲۷۲
ب - مراحل مختلف رسیدگی به حالت جنون	۲۷۴
۱ - جنون در حال ارتکاب جرم	۲۷۴
۲ - جنون حادث در زمان محاکمه و بعد از صدور حکم محکومیت	۲۷۶
گفتار سوم - اجبار و اکراه	۲۷۸
۱ - اجبار در قانون مجازات عمومی سابق	۲۸۰
۲ - اکراه در قانون مجازات اسلامی مصوب ۹۲	۲۸۲
اول - انواع اکراه	۲۸۳
دوم - شرایط اکراه	۲۸۴
سوم - آثار حقوقی و جزایی اکراه	۲۸۵
۳ - شرط زوال مسؤولیت کیفری در اکراه	۲۸۶
اول - جرایم قابل تعزیر	۲۸۶
(۱) اکراه در زنا و رابطه نامشروع	۲۸۶

۲۸۷	(۲) اکراه در قتل
۲۹۰	۴- اکراه غیر قابل تحمل باشد
۲۹۱	مبحث دوم - موانع مسؤولیت کیفری که جنبه عینی دارند
۲۹۱	گفتار اول - اضطراب و ناچاری
۲۹۲	الف - اضطراب از منظر حقوق اسلام
	۱- در قرآن کریم، آیات متعددی وجود دارند که دلالت صریح بر رفع حرمت در
۲۹۲	حال اضطراب دارند
۲۹۲	۲- سنت
۲۹۳	ب- مفهوم اضطراب از منظر قانونی
۲۹۷	ج- شرایط تحقق اضطراب
۲۹۷	۱- خطر می‌بایست شدید باشد
۲۹۸	۲- خطر محتمل و قریب الوقوع
۲۹۸	۳- وجود ضرورت
۲۹۹	۴- عدم تعمد
۳۰۰	۵- تناسب خطر با جرم ارتكابی
۳۰۱	۶- غیر قابل اجتناب بودن خطر
۳۰۱	د- مستثنا شدن دیه و ضمان مالی
۳۰۴	گفتار دوم - دفاع مشروع
۳۰۵	الف - توجیه فلسفه وجودی دفاع مشروع
۳۰۵	۱- حق دفاع از حقوق طبیعی انسان است
۳۰۶	۲- نظریه قرارداد اجتماعی
۳۰۶	۳- نظریه تعارض دو حق
۳۰۷	۴- نظریه اجبار معنوی
۳۰۸	۵- نظریه حقوق اسلام
۳۰۹	ب- شرایط حمله
۳۰۹	۱- موضوع حمله
۳۰۹	اول - تجاوز به نفس
۳۱۰	دوم - تجاوز به عرض و ناموس
۳۱۲	سوم - تجاوز به آزادی تن
۳۱۳	چهارم - تجاوز به مال
۳۱۷	پنجم - خطر حمله، مسلم و قریب الوقوع باشد
۳۱۹	ج- حمله، غیر عادلانه و برخلاف حق باشد
۳۲۱	د- جدی و حقیقی بودن خطر و تجاوز
۳۲۳	ه- شرایط دفاع

۳۲۳	۱ - ضرورت دفاع.....
۳۲۴	۲ - غیر قابل احتراز بودن خطر.....
۳۲۶	۳ - تناسب حمله با دفاع.....
۳۳۰	گفتار سوم - حکم قانون.....
۳۳۱	الف - در صورتی که ارتکاب رفتار به حکم یا اجازه قانون باشد.....
۳۳۱	۱- جرایم مشهود.....
۳۳۳	۲ - افساء اشهار نزد مقامات صالحه.....
۳۳۴	۳ - اطلاع مواردی به مقامات صلاحیتدار.....
۳۳۴	ج - اقدامات والدین به منظور تربیت فرزندان.....
۳۳۶	د - عملیات ورزشی و حوادث ناشی از آن.....
۳۳۷	ه - اعمال جراحی.....
۳۳۷	۱ - تشخیص حدود مسئولیت پزشکی.....
۳۳۷	اول - فقدان قصد بزهکارانه و سوء نیت.....
۳۳۷	دوم - رضایت مریض.....
۳۳۸	سوم - اجازه صریح قانونگذار.....
۳۳۸	چهارم - وجود اضطرار.....
۳۴۴	۲ - جراحی زیبایی.....
۳۴۵	گفتار چهارم - امر آمر قانونی.....
۳۴۶	الف - شرایط تحقق امر آمر قانونی.....
۳۴۶	۱ - امر از ناحیه آمر قانونی صادر شده باشد.....
۳۴۷	۲ - آمر باید در سلسله مراتب اداری قرار گرفته باشد.....
۳۴۷	۳ - امر آمر قانونی باید واجد شرایط کتبی و رسمی باشد.....
۳۴۸	۴ - مأمور موظف به اجرای امر باشد.....
۳۴۸	ب - مأمور چگونه مکلف به تبعیت از امر آمر می باشد؟.....
۳۴۹	۱ - نظریه کورکورانه "OBÉISSANCE PASSIVE".....
۳۵۰	۲ - نظریه «سرنیزه آگاه» "BAÏONETTE INTELLIGENTE".....
۳۵۱	۳ - نظریه بینابین.....
۳۵۳	بخش دوم - مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی.....
۳۵۴	فصل اول - شخص حقوقی کیست و شخصیت حقوقی چیست؟.....
۳۵۵	مبحث اول - فرضیه مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی.....
۳۵۵	گفتار اول - نظرهای ابرازی.....
۳۵۵	الف - نظریه مجازی.....
۳۵۶	ب - نظریه امتیاز.....
۳۵۶	ج - نظریه مالکیت اعتباری.....

۳۵۶	د - نظریه واقعی
۳۵۷	گفتار دوم - اشکالات وارده بر فرضیه مسئولیت کیفری
۳۵۷	الف - فرضیه عدم مسئولیت جزایی اشخاص حقوقی
۳۵۹	ب - فرضیه شناخت مسئولیت جزایی اشخاص حقوقی
۳۶۰	مبحث دوم - مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی در ایران
۳۶۱	گفتار اول - مسئولیت اشخاص حقوقی در قانون مجازات اسلامی سال ۹۲
۳۶۳	گفتار دوم - مسئولیت اشخاص حقوقی در پاره‌ای از مواد قانونی
۳۶۷	فصل دوم - مسئولیت کیفری ناشی از عمل دیگری
۳۶۹	مبحث اول - مسئولیت کیفری دولت و کارفرما
۳۶۹	گفتار اول - مسئولیت دولت در قبال دیگران
۳۶۹	الف - مسئولیت دولت در قبال افراد جامعه
۳۷۳	ب - مسئولیت دولت در قبال اعمال صامورین خود
۳۷۵	گفتار دوم - مسئولیت کارفرما در قبال کارگران خود
۳۷۵	الف - مسئولیت کارفرما در صورت عدم رعایت قواعد آمره
۳۷۶	ب - مسئولیت کارفرما در اداره کارگاه
۳۷۸	مبحث دوم - مسئولیت افراد عادی در قبال سایر افراد
۳۷۹	گفتار اول - تعریف قتل خطای محض
۳۸۳	گفتار دوم - فلسفه قانون‌گذاری ضمانت عاقله
۳۸۶	گفتار سوم - عاقله کیست؟
۳۸۷	الف - عصبه
۳۸۸	ب - معتق
۳۸۹	ج - ضامن جریره
۳۸۹	د - امام مسلمین
۳۹۱	فهرست منابع و مآخذ

مقدمه

انسان موجودی بالذات اجتماعی است، چرا که خلقت و آفرینش او به گونه‌ای است که وی را ناگزیر از این چنین زندگی‌ای می‌کند. انسان ناگزیر از زندگی اجتماعی است چرا که حتی توانایی دفاع در مقابل حملات طبیعت را ندارد. انسان یک حیوان ناطق است و تنها امتیاز او از دیگر حیوانات، منطق و شعور و قوه تعقل است که او را از حرکت‌های تکراری غریزه‌بازداشته و وادارش می‌سازد که طبق اصولی زندگی کند.

توسعه جوامع قدیم بشری از اتحاد اجتماعات کوچکی که خود مدتهای زیادی دارای تشکیلات مستقل بوده، انجام پذیرفته و شاید یکی از علل اجتماعی شدن انسان، احتیاج و نیاز باشد که او را به دیگران نزدیک کرده است. پیشرفت اجتماعی انسان باعث ایجاد داد و ستد می‌شود. این پیشرفت در سایه شناخت حق برای هر یک از افراد جامعه است اما در سایه هم‌جواری و تجمع انسانها، به طور اصولی از جامعه ایده‌آلی افلاطون و مدینه فاضله‌اش فاصله گرفته و حق را زیر پا خواهد گذاشت. حق‌کشی و پایمال کردن آن و نیز تناقض آن با عرف جوامع، باعث به وجود آمدن محاذله‌هایی برای پس‌گیری حق و احقاق آن می‌شود که همین محاذله، موجب ایجاد مخاطره برای افراد شده و بنیان جرایم در این مرحله گذاشته می‌شود.

جامعه، انسان را تنها نمی‌گذارد؛ با او و در کنار او است. ولی او را مقید می‌سازد که نظم قراردادی را حفظ کند. جامعه همیشه از احساس اضطراب بشر از تنهایی آگاه است و می‌داند که می‌تواند از این حربه برای قبولاندن قواعد نظم به او استفاده کند. اما ترس از طرد و تنهایی برای انسان کافی نیست. او علاوه بر عقل، دارای غرایبی است که گاهی بر عقل فائق می‌آید و آن‌گاه که این پیروزی حاصل شد، جرایم به دنیای موجود پا می‌گذارند. اگر بشر فقط دارای عقل می‌بود، دیگر نیازی به ایجاد قوانین نبود ولی انسان غالباً تابع غرایز است و این مسئله، جامعه را ناچار به تدوین قوانینی می‌کند که مانند سدّی در مقابل این غرایز بایستد. به این شکل، تلاش انسانها که در جمع به نام جامعه بشری ظاهر می‌شود، ایستادگی در مقابل نیروهای مخدوش سازنده‌ای است که تعالی او را متوقف ساخته و یا به آرمانهای او لطمه وارد می‌سازد.

مبارزه و ایستادگی جامعه در قبال نیروهای مخدوش به وسیله قانون عملی خواهد بود. قانون به مفهوم اعم کلمه «قاعده کار» است و در همه علوم و فنون و بر همه چیز عالم، حاکم است و به مفهوم اخص، دستور زندگانی اجتماعی است که از طرف مقام

صلاحیتدار یعنی مصدر قدرت و مسند امر و نهی و مرجع قانون‌گذاری هر کشور و به اعتبار عرف و عادت و آداب و رسوم دیرین پیرامون حق و ناحق و سزا و جزا و تشخیص نیک و بد و جلوگیری از ملاحظات خودسرانه افراد و طبقات و دولتها و برای حفظ نظام اجتماعی با ضمانت اجرایی، مقرر و اعلام می‌شود. به عبارت دیگر، قانون مجموعه قواعد و مقرراتی است که از طرف مقامات صالحه، وضع و اعلام می‌شود و موضوع آن، حقوق و تکالیف افراد بشر و مدلول آن، الزام یا اذن یا اباحه و عنایت آن، ایجاد نظم و ترتیب در اعمال و اقوال و روابط افراد و اجتماعات و جلوگیری از خودکامگی و زورگوئی و سرک و نفاق و جنگ و قتال است. همه باید از قانون پیروی کنند و سرپیچی از آن را آثار و عواقبی است و متخلف را طلبعاً کیفر و عقاب بوده و اعتبار آن به ضمانت اجراست.

ارتکاب جرم و تحمیل مجازات مستلزم تحقق ارکان تشکیل‌دهنده جرم می‌باشد. بر اساس اصل قانونی بودن حقوق جزا که از اصول مقبول در نظامهای مختلف حقوقی است، اعمال و رفتار انسان هر اندازه زننده و غیراخلاقی و مضر به حال فرد یا اجتماع باشد تا زمانی که مقنن این اعمال را جرم قشناخته و برای آن قانوناً مجازاتی تعیین نکرده باشد، عمل جرم نبوده و مرتکب از دید حقوق جزا، مسئول عمل خود شناخته نخواهد شد.

اما مسئله مهم‌تر، مسئولیت ناشی از جرم است و پس از تحقق آن، مرتکب باید دارای شرایط و خصوصیات باشد تا بتوان او را مسئول شناخت و عمل مجرمانه را به او نسبت داد. بنابراین، زمانی می‌توان مرتکب را مسئول عمل مجرمانه قلمداد نمود که میان فعل مجرمانه و شخص مرتکب جرم، یک رابطه علت و معلولی وجود داشته باشد. بدین ترتیب در این کتاب سعی خواهد شد که به تشریح و توضیح ارکان تشکیل‌دهنده جرم پرداخته شود و متعاقب آن نیز مسئولیت کیفری، شرایط و موانع آن و مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی را مورد بحث قرار دهیم.